

Романів Р. О.

*Аспірант кафедри архітектури та реставрації
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
roman.o.romaniv@edu.lpnu.ua
orcid.org/0009-0000-9584-8482*

ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ ВИСОКОГО ЗАМКУ У ЛЬВОВІ

© Романів Р.О., 2024

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2024.30-31.24-30>

Стаття присвячена комплексному дослідженню історії та архітектурного розвитку Високого замку у Львові, охоплюючи період від його заснування у XIII столітті до занепаду в XVII столітті. У роботі аналізуються різні етапи будівництва, реконструкції та трансформації замку, розглядаються архітектурні стилі, які впливали на його зовнішній вигляд та внутрішню структуру. Особлива увага приділяється опису конструктивних особливостей та архітектурних деталей, а також зміні функціонального призначення замку протягом століть. Використовуючи археологічні дані та історичні джерела, стаття надає цілісний огляд архітектурної еволюції Високого замку, заповнюючи прогалини у знаннях про цю важливу історичну пам'ятку.

Ключові слова: історія Високого замку, планування, розвиток архітектури.

Постановка проблеми

Історія та архітектурні особливості Високого замку у Львові залишаються недостатньо вивченими та маловідомими широкій громадськості. Попри численні згадки у літературі відомості про етапи розвитку замку, його функціональне призначення та архітектурні трансформації в різні історичні періоди є часто фрагментарними та неповними. Брак систематизованих даних про зміни замку ускладнює розуміння його архітектурного та історичного значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Архіваріус та історик О. Чоловський у своїй монографії з вичерпною повнотою розкриває не лише історію укріплення, але й наводить короткий нарис історії досліджень Високого замку (А. Чоловський, 1910).

Роман Могитич у своїй роботі «Високий замок у Львові. До питання історії та реконструкції первісного вигляду» глибоко досліджує історію та архітектуру Львівського Високого замку (Р. Могитич, 2005). Автор аналізує етапи будівництва та реконструкції замку, зосереджуючись на первісному вигляді укріплення, яке з'явилося на Княжій горі. Могитич у своїй праці також досліджує як зміни у політичній ситуації вплинули на архітектурні перетворення замку протягом століть.

Історію фортифікацій Львова з XIII ст. до XVIII ст., зокрема Високого замку, та зв'язок їхнього розвитку з фортифікаційними тенденціями тогочасної Європи подають Ігор Качор і Любов Качор у книзі «Середньовічний Львів. Фортифікації» (І. Качор, Л. Качор, 2009). Книга ілюстрована 90 середньовічними мініатюрами, гравюрами, картинами відомих художників, міститься до 30 світлин. У

книзі подано понад 60 схематичних зображень, реконструкцій міських брам, хвірток, бастей, схеми ліній оборони.

Мета статті

Заповнити прогалини в знаннях про Високий замок, представити комплексний огляд його історії, функціонального призначення, архітектурних особливостей та унікальних артефактів. Розкрити етапи розвитку та трансформації замку від його заснування у XIII столітті до занепаду в XVII столітті. Визначити архітектурні стилі та впливи, які формували зовнішній вигляд і внутрішню структуру замку в різні історичні періоди. Використовуючи археологічні дані та історичні джерела, створити цілісну картину архітектурної еволюції Високого замку.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети та аналізу архітектурної історії Високого замку у Львові була застосована комплексна методика досліджень, що включає такі методи, як аналіз літературних джерел - збір і аналіз наявних історичних документів, наукових монографій, статей та інших літературних джерел, пов'язаних з історією та архітектурою Високого замку; архівні дослідження - опрацювання архівних матеріалів, включаючи старовинні карти, плани, фотографії та описи замку, що зберігаються в державних і приватних архівах; систематизація зібраних даних та їх узагальнення для створення цілісної картини архітектурної історії Високого замку.

Виклад основного матеріалу

Львівський замок, також відомий як Високий замок, має ряд характеристик, що відповідають типовим особливостям середньовічних оборонних споруд Європи, таких як «Мот-і-бейлі». Географічно Замок розташований на вершині пагорба, що свідчить про стратегічну перевагу і можливість контролю оточуючої місцевості. Головна оборонна споруда замку - це Мот (курган) або штучно створена гора. На вершині цього «Моту» колись розміщувався дерев'яний замок, призначений для оборони та проживання воїнів. Прилегла до Моту територія зветься Бейлі (двір), оточена стінами чи укріпленнями, де розташовувалися будинки, склади та інші споруди, а також сільськогосподарські угіддя. Замок мав стратегічне розташування, що дозволяло контролювати доступ до міста, надаючи важливу стратегічну перевагу в обороні міста та регіону. Хоча замок пройшов численні реконструкції та зміни протягом століть, його початкова концепція та стратегічне значення відповідають основним принципам середньовічного оборонного спорудження типу «Мот-і-бейлі».

Рис.1. «Мот-і-бейлі» типовий вигляд середньовічної оборонної споруди Європи

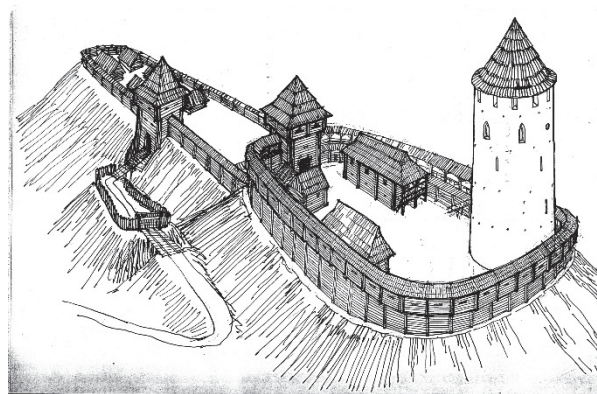

Рис.2. Гіпотетичний вигляд Високого замку у XIII ст.

Згідно з версією Івана Крип'якевича, яка була опублікована в 1930-х роках та яку підтверджує панорама Готенберга, стара Замкова гора була найвищим пагорбом Львова до початку робіт зі заліснення схилів та створення парку «Високий Замок» у 1830-х роках (І. Крип'якевич, 2007).

Б. Зиморович згадує наступне про князя Лева: «Побачивши на самому кордоні своїх володінь вигідну у військовому відношенні гору, захищену внизу немовби кільцем вкритих лісом долин і самою крутістю, яка може стримати ворога, він негайно наказав збудувати тут фортецю і вирішив перенести сюди свою княжу резиденцію». Данилович спорудив тимчасовий «город» на оборонній горі, яка мала складний доступ, шляхом зрубання пнів нижче рівня дерев. Цей «город» був оточений частоколом і засіками, а над стрімкими схилами можливо був високий вал з «заборолами» з дерев'яних зрубів. У центрі, ймовірно, розміщувалася вежа з тесаного дерева або мурована, будинок для зберігання майна або сховище, а можливо, й невелика церква-каплиця.

Князь Лев будував замок нашвидкоруч з дерев'яних колод, зрубаних на вершині гори. У своїх працях львівський хроніст Бартоломей Зиморович, використовував слово «трами», яке трактував як дерев'яні колоди. Проте Замкова гора завжди була голою зі скельними виступами та дерева на ній ніколи не росли. Тому слово «трами» може означати тільки «кам'яні брили» (Б. Зиморович, 2002).

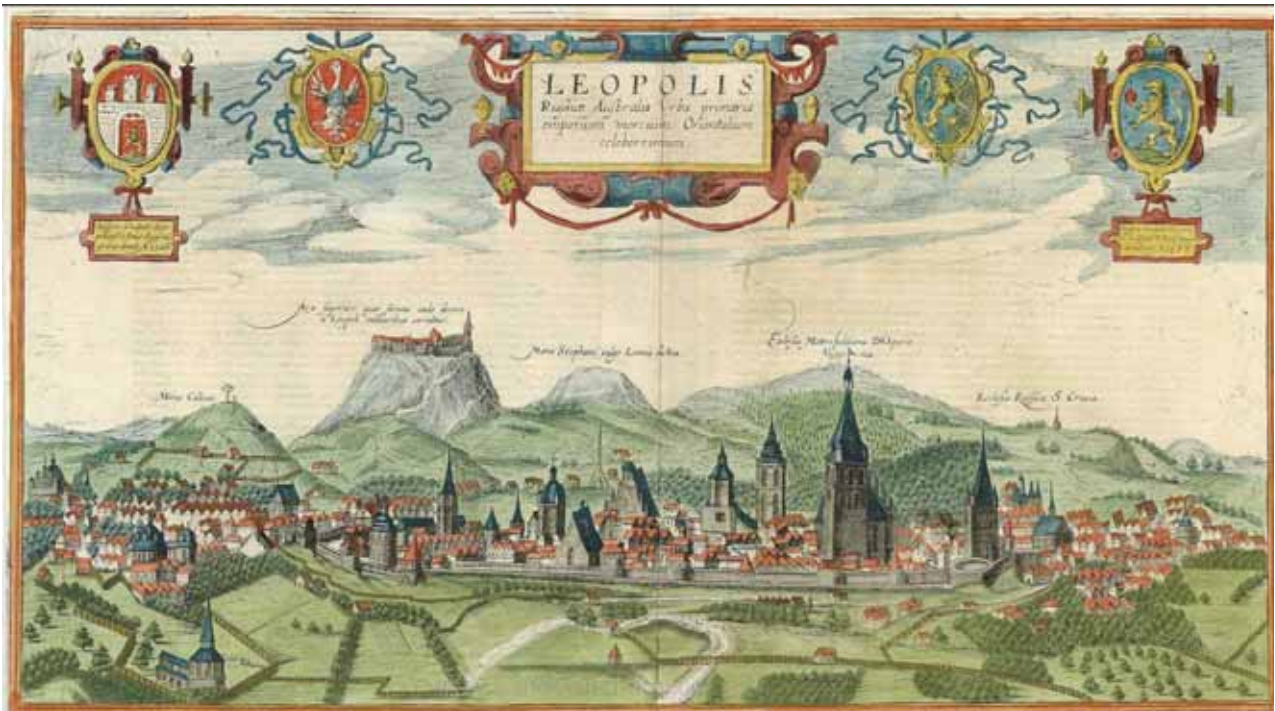

Рис. 3. Панорама Готенберга

Польський автор А. Чоловський аргументує, що руський замок був дерев'яним, оскільки під час руйнування замку серед купи вугілля були знайдені підвалини невідомої споруди із дубових колод, яка знаходилась глибше фундаментів кам'яного замку. Він вважав цю споруду з колод «первісним замком Льва». Однак він не звернув увагу на те, що серед колод та купи вугілля була знайдена урна з вугіллям і недопаленими кістками, що може свідчити про язичницькі жертвоприношення, які тут відбувалися (А. Чоловський, 1910).

Львівський історик Б. Зиморович вважав, що 1270 рік є датою первісного будівництва фортифікацій на Замковій горі. У літописах 1287 року згадується про те, що хан Телебуга взяв Львів в облогу, але після двох тижнів, зазнавши значних втрат в кількості 12 тисяч людей - відступив. Це є свідченням того, що на той момент укріплення Львова були добре відновлені. Крім того, Зиморович

зазначає, що князь Лев Данилович, засновник Львова добре розумівся на технологіях оборони та взяття фортець, що дозволяє припустити використання передових технологій та кам'яних мурованих конструкцій при будівництві замку наприкінці XIII ст. (Б. Зиморович, 2002).

У 1340 році Львівський дерев'яний замок був спалений під час захоплення міста Казимиром III, а у 1353 році литовцями. Пізніше, наприкінці XIV століття, на цьому ж місці був побудований новий мурований замок. Це сталося після того, як українські землі стали частиною Королівства Польського в 1387 році, а галицькі землі стали Руським Воєводством. Новий замок служив резиденцією королівського старости та був використаний як в'язниця. Стіни замку були збудовані з вапнякових прямокутних блоків, причому більші блоки використовувалися в підніжжі, а менші — вище. Над кам'яною кладкою була цегляна забудова. Куртини замку були покриті зубцями, а з поширенням вогнепальної зброї були додані бійниці для гармат. Дорога до замку починалася від теперішньої вулиці Ужгородської і проходила під сучасним копцем Люблінської унії. Інша дорога, яка вела до замку через західну браму, починалася на Підзамче. Замок мав форму ламаного чотирикутника, простягнутого із заходу на схід на 130 метрів (сьогодні фундамент його південно-східної вежі схований під земляним насипом копця). Замок мав дві брами: одну з південно-східного боку, а іншу — із західного. Брама з південно-східного боку вела до невеликого подвір'я — «пригородка», який відділявся від решти замку ще однією внутрішньою брамою.

Наприкінці XVII століття Високий замок мав велику вежу-донжон діаметром близько 12 метрів у північно-східному куті, також відому як «сигнальна» або «шляхетська» вежа. Остання назва походить від того, що в цій вежі утримували засуджених шляхтичів. Р. Могитича стверджує, що «шляхетська вежа» була побудована раніше, ще за часів Данила Романовича, і польські інженери просто включили її до системи фортифікацій нового замку.

Вхід до вежі не був розташований на рівні першого поверху. Щоб потрапити всередину, потрібно було підніматися дерев'яними сходами на галерею. Цокольний поверх цієї вежі слугував в'язницею для шляхтичів, не маючи виходу назовні. В'язнів спускали й витягували за допомогою мотузок. Південно-східна вежа замку, відома як «гуль'яйська», зі сторони замкового подвір'я мала зрізаний сегмент, що свідчить про її одночасне будівництво з мурами. Вежа отримала свою назву через те, що в ній утримували людей нешляхетського походження. В'їзна вежа замку мала три яруси. Перекриття всередині вежі були дерев'яними, збудованими з балок, на які настелили підлогу з дошок, конструкція зменшувала навантаження на зовнішні стіни, посилюючи їхню стійкість у випадку артилерійського обстрілу. Поверхи були з'єднані між собою дерев'яними сходами. У 1495 році на цій вежі стояли принаймні три гармати: дві «бомбарди» або «п'юксиди» та одна «гуфниця» зі знаком «Одровонж». У в'їзній вежі Високого замку знаходилися ворота, окуті залізом, та міцні дубові ґрати (А. Козицький, 2014).

Пригородок був оточений мурами з трьох сторін. У мирні часи він використовувався для господарських потреб, наприклад, у середині XVI століття гарнізон Високого замку утримував там близько півтора десятка свиней (І. Крип'якевич, 2007).

У середній частині південної куртини замку знаходилася напівкругла вежа з п'ятьма бійницями для гармат. Західна брама замку, побудована разом із двома наріжними вежами на вузькому західному боці (південно-західною та північно-західною), була складною архітектурною спорудою. Проїзд у цій брамі був замкнений стрілчастою аркою готичного типу. В описі замку середини XVI століття не згадується про вежі обабіч цієї брами, тому, на думку Р. Могитича ці вежі були конструктивними елементами самої брами, оскільки ширина замкової стіни в цьому місці була порівняно невеликою.

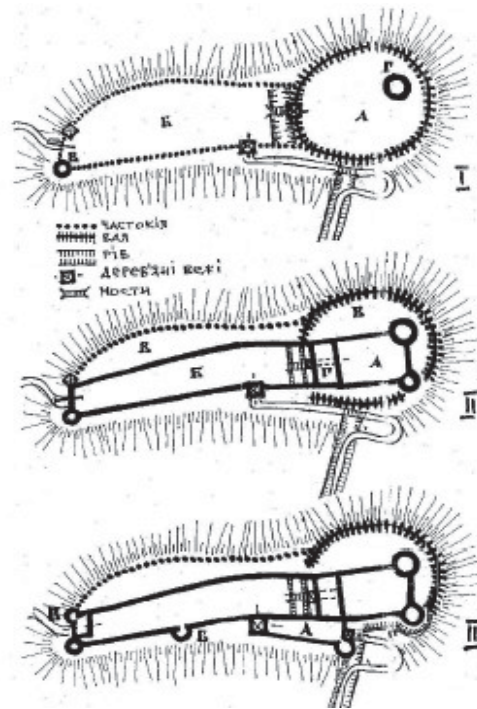

Рис. 4. Етапи розвитку Високого замку: I – середина: XIII ст. А – дитинець;
 Б – перегороддя;

В – пд.-зх. вежа, рубіж XII – XIII ст.; Г – донжон середина XIII ст.;

II – замок Лева 1270 р.: А – дитинець; Б – пригородок; В – переділля; Г – княжий палац;

III - розвиток замку у XV – XVII ст.: А - в'їздова захаба; Б – бастея, середина XV ст.; В – пн.-зх. вежа кінець XV ст.; Г – передшанець 1648 – 1655 рр.

Вежі Високого замку були перебудовані в середині XVI століття. Реконструкція була пов'язана з розвитком військової техніки й необхідністю встановлення в замкових вежах гармат. Частина гармат розташована не на вежах чи мурах, а просто на дитинці замку, що свідчить про те, що не всі вежі на той час були пристосовані для встановлення артилерії. Навколо всіх мурів Високого замку була дерев'яна бойова галерея. На бойовій галереї розміщувалися дерев'яні комірчини, де вояки, що несли службу, могли приховатися від негоди. Маленький триповерховий палац розміщувався впоперек замку, розділяючи його на велике західне та мале східне подвір'я. Перед палацом із західного боку був викопаний рів — перекоп. Проїзд з одного подвір'я в інше було влаштовано через стіни палацу, які мали міцну браму та перекоп перед будівлею. Триповерховий палац був покритий двосхилим дахом із гонту. Перший поверх, з міркувань безпеки, не мав вікон. Вікна та двері другого поверху були декоровані білокам'яним обрамленням, а з східної стіни виходила дерев'яна галерея. На верхньому поверсі палацу знаходилася велика каплиця зі збереженими фресками у візантійському стилі наприкінці XVII століття (А. Козицький, 2014).

У 1670 році під час землетрусу обвалилася частина муру Високого замку, разом із нею завалилася криниця, яку було викопано з великими труднощами. Це стало початком занепаду Високого замку. Після захоплення Львова Карлом XII у 1704 році занепад замку продовжився. Покинутий напризволяще, він став притулком для волоцюг і розбійників, що тероризували околиці. Хворих на чуму виганяли на Високий замок. Коли австрійська влада прийшла до Львова в 1772 році, вона дозволила розбирати замок і використовувати його камені для будівництва нових будинків у місті. Також руйнували мальовничі скелі, на яких стояв замок, від яких зараз не залишилося жодного сліду. Через видобуток піску гора поступово зсувалася, піщані буревії та грязьові потоки змусили австрійську владу розпочати заліснення схилів гори.

З часів польської доби Високого замку донині зберігся лише невеликий фрагмент південної стіни. Цей фрагмент мав скельну основу та був зведений із великих брил каменю у нижній частині та з цегли вище. Внутрішні пазухи мали комбінований характер — шари каменю перекладалися шарами цегли. Товщина стіни становила 1,60-1,65 метра. Зовнішня частина муру була зведена з незначним нахилом до середини. Вигляд бійниць свідчить про те, що споруда мала пізніше походження або зазнала суттєвої перебудови. На території замку, на його північному та східному боках, поза межами мурів, існувала значна вільна площа. Археологічні дослідження, проведені у 1976 році, показали, що у північно-західній частині плато цю територію обгороджував вал із дерев'яною палісадою. Зона поза замковим подвір'ям використовувалась цивільними мешканцями для господарських цілей.

Перехід до великого пригородка слугував складом для сіна та соломи, а також місцем утримання худоби. У меншому пригородку, з'єднаному з великим муром, знаходилася будівля із запасами збіжжя та інших припасів на першому поверсі, а також приміщення для зберігання зброї на другому поверсі. Окрема будівля на території замку використовувалася для приготування їжі та мала назву «чорна».

У 1869 році, за ініціативою польського політика Францішека Смолькі, було прийнято рішення відзначити 300-річчя Люблінської унії шляхом будівництва кургану на вершині Замкової гори. Під час робіт з насипання кургану руїни Високого замку були майже повністю зруйновані, за винятком невеликого фрагмента південного муру. Це серйозно ускладнило подальше дослідження історичного об'єкта.

Висновки

Високий замок у Львові має багату і складну історію, яка включає численні етапи будівництва, реконструкції та занепаду. Від свого заснування в XIII столітті до періоду активної перебудови в XIV-XVII століттях, замок відігравав ключову роль у військовій та політичній історії регіону. Зміни в архітектурі замку відображають еволюцію військової техніки і стратегічних вимог того часу, від дерев'яних укріплень до мурованих стін і веж, пристосованих для артилерії.

Незважаючи на свою оборонну міць, Високий замок поступово занепадав через природні катаклізми, такі як землетрус 1670 року, та політичні події, включаючи захоплення замку шведським королем Карлом XII у 1704 році. Ці події стали поворотними моментами в історії замку, що призвели до його остаточного занепаду.

Бібліографія

Зиморович, Б. 2002. Потрійний Львів (Хроніка міста Львова). Львів: Видавництво «Центр Європи», с. 49–51.

Качор, І. і Качор, Л. 2009. Середньовічний Львів. Фортифікації. Львів: Апріорі. 24 с.

Козицький, А. 2014. Leopoldis militans. Нариси військової історії Львова XIII-XVIII ст. Львів: Апріорі. 368 с.

Крип'якевич, І. 2007. Історичні проходи по Львову. Львів: Апріорі. 115 с.

Могитич Р.І., 2005, Високий Замок у Львові. До питання історії та реконструкції первісного вигляду, Вісник інституту «Укрзахідпроектреставрація», Львів: Видавництво «Центр Європи», ч. 15, 109 с.

Czołowski, A. 1910. Wysoki Zamek. Lwow: Nakładem Towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa. s. 126.

References

Zymorovych, B. 2002. Triple Lviv (Chronicle of Lviv City). Lviv: Vydavnytstvo «Tsentr Yevropy», pp. 49–51.

Kachor, I. and Kachor, L. 2009. Medieval Lviv. Fortifications. Lviv: Apriori. 24 p.

Kozytskyi, A. 2014. Leopoldis Militans. Essays on the Military History of Lviv from the XIII-XVIII Centuries. Lviv: Apriori. 368 p.

Kryp'yakevych, I. 2007. Historical Passages through Lviv. Lviv: Apriori. 115 p.

Mohytych, R.I., 2005. High Castle in Lviv. On the Issue of History and Reconstruction of the Original Appearance. Bulletin of the Institute «Ukrzakhidproektrestavratsiia», Lviv: Vydavnytstvo «Tsentr Yevropy», vol. 15, 109 p.

Cholovskyi O. 1910. Vysokyi Zamok. Lviv: Vydano Tovarystvom liubyteliv mynuloho Lvova. 126 p.

Roman Romaniv

Postgraduate student of the Department of Architecture and Restoration

National University «Lviv Polytechnic», Lviv

roman.o.romaniv@edu.lpnu.ua

orcid.org/0009-0000-9584-8482

THE HISTORY OF THE ARCHITECTURE OF THE HIGH CASTLE IN LVIV

© Romaniv R., 2024

The article is devoted to the history of the architecture of the High Castle in Lviv and examines the stages of the castle's architectural development from the moment of its foundation in the 13th century to its decline in the 17th century. The architectural styles that influenced the appearance of the castle in different periods and the change in its defensive and residential functions were analyzed. Particular attention is paid to the description of structural features and architectural details. The history and architectural features of the High Castle in Lviv remain insufficiently studied and little known to the general public. Despite numerous references in the literature, information about the stages of the castle's development, its functional purpose and architectural transformations in different historical periods are often fragmentary and incomplete. The lack of systematic data on changes to the castle makes it difficult to understand its architectural and historical significance. The main goal of the article is to fill the gaps in knowledge about the High Castle, to present a comprehensive overview of its history, functional purpose, architectural features and unique artifacts. Reveal the stages of development and transformation of the castle from its foundation in the 13th century to its decline in the 17th century.

Keywords: history of the High Castle, planning, development of architecture.